

The Diak logo consists of the word "Diak" in a bold, pink, sans-serif font. The letter "i" has a small white crossbar, and the letter "k" has a small white crossbar. The background of the page features large, overlapping, curved shapes in various shades of pink and magenta.

Mia Heinonen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan
ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK),
Varhaiskasvatuksen opettajan virkakelpoisuus
Opinnäytetyö, 2019

LASTEN OSALLISUUS PERHEPOLKU- PILOTTIHANKKEESSA

TIIVISTELMÄ

Mia Heinonen
Lasten osallisuus Perhepolku-pilottihankkeessa
42s., 3 liitettä
Syksy 2019
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK),
Varhaiskasvatuksen opettajan virkakelpoisuus

Opinnäytetyön tavoitteena oli mahdollistaa lasten osallisuus Perhepolku-pilottihankkeen kehittämisessä ja arvioinnissa. Perhepolku-pilottihanke toteutettiin keväällä 2019 Lohjalla jatkona aiemmalle Vanhemmuusvalmennuskokeilulle. Hankkeen tarkoituksena oli kehittää matalan kynnyksen ennaltaehkäisevä vanhemmuuden tuen malli varhaiskasvatuksen yhteyteen. Hanke toteutettiin 3. 5-vuotiaiden varhaiskasvatusryhmissä.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli koota lapsilta tietoa heidän näkemyksistään koskien vanhemmuutta ja ehdotuksia Perhepolun toiminnalliselle tehtäväosuudelle. Lasten näkemyksiä kerättiin haastatteluilla ja lasten piirroksilla. Lasten näkemyksiä vanhemmuudesta käytettiin tuomaan lasten ääni Perhepolun ohjaajan materiaaliin. Lasten ehdotukset toiminnalle olivat pohjana Perhepolun toiminnallisen osuuden suunnittelussa. Ehdotuksien pohjalta kehitettiin yksi tehtävä Perhepolku-tehtäväradalle. Lisäksi haastatteluvastauksien teemat näkyivät tehtäväradan muissa tehtävissä.

Lapset saivat antaa palautetta Perhepolun toiminnallisen osuuden tehtäväras-teilta. Palautetta kerättiin lapsilta palaute-emojien ja tarkentavien kysymysten avulla. Palautteen pohjalta tehtäviä muotoiltiin lasten kannalta sopivimmiksi. Palautetta täydentävänä keinona käytettiin havainnointia. Havainnoinnissa kiinnitettiin huomiota lasten tunteilmaisuun ja tehtävien sujuvuuteen.

Asiasanat: varhaiskasvatus, lasten osallisuus, vanhemmuus

ABSTRACT

Mia Heinonen

Children's participation in the Perhepolku pilot project

42p., 3 appendices

November, 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Option in Early Childhood Education

Bachelor of Social Services

The aim of the thesis was to enable children's participation in the process of development and evaluation in the Perhepolku pilot project. The Perhepolku pilot project was implemented in the spring 2019 in Lohja as a continuation of an earlier Vanhemmuusvalmennus project. The aim of the project was to develop a low-threshold preventive form of parenting support in the context of early childhood education. The project was implemented in the early childhood education groups of 3-5 year olds.

The purpose of this thesis was to gather information from children about their views on parenting and proposals for the functional part of the project. Children's views were collected through interviews and their drawings. Children's views on parenting were used to bring their perspective to the Perhepolku instructor's material. The children's proposals for action formed the basis for planning the functional part of the Perhepolku. The proposals were used to develop one of the tasks in the functional part. In addition, the themes of the children's interview responses could also be seen in the other tasks.

The children were asked to give feedback on the tasks of the functional part of the Perhepolku. The feedback was gathered by using emojis and clarifying questions. The tasks were formulated based on the feedback to be more suitable for the children. Observation was used to complete the feedback. The attention was paid in the emotional expressions of the children and the fluency in the tasks.

Keywords: Early childhood education and care, children's participation, parenthood

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 3. 5 -VUOTIAS LAPSI	5
2.1 3. 5 -vuotiaan lapsen kognitiivinen ja kielellinen kehitys.....	5
2.2 3. 5 -vuotias lapsi tunnetaitojen ja sosiaalisten taitojen näkökulmasta..	6
2.3 Lapsen osallisuus.....	7
3 VANHEMMUUS JA SEN TUKEMINEN.....	10
3.1 Vanhemmuuden määritelmiä	10
3.2 Vanhemmuuden tukeminen	11
4 VARHAISKASVATUS	13
4.1 Varhaiskasvatuksen rooleja ja tehtäviä	13
4.2 Vanhemmuuden tukeminen varhaiskasvatuksessa	14
4.3 Perhepolku-pilottihanke varhaiskasvatuksessa.....	15
5 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TARKOITUS.....	17
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	18
6.1 Opinnäytetyön kohderyhmä ja menetelmät	18
6.2 Lasten haastattelu.....	19
6.3 Aineiston analyysi	20
6.4 Lasten tuottamat piirroukset osana haastattelua.....	21
6.5 Lasten palaute.....	22
6.6 Havainnointi	22
6.7 Eettisyys.....	23
7 TULOKSET	25
7.1 Lasten kuvauksia ja toiveita vanhemmuudesta	25
7.2 Lasten ehdotukset Perhepolun toiminnalliselle osuudelle	26
7.3 Lasten palaute Perhepolun toimintaosuudelta	28
7.4 Perhepolun toimintaosuuden havainnointi	30
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	32

8.1 Lasten toiveet vanhemmuudesta	32
8.2 Arviointi ja luotettavuus	33
8.3 Ammatillinen kasvu	36
LÄHTEET.....	38
LIITE 1 Ilmoittautumislomake.....	43
LIITE 2 Haastattelurunko	44
LIITE 3 Palaute-emojit	45

1 JOHDANTO

Varhaislapsuus on lapsen kehittymisen kannalta merkittävä elämänvaihe, sillä lapsen myöhempi kehitys ja hyvinvointi pohjautuvat pitkälti varhaislapsuuden olosuhteisiin. Vanhempien tukeminen lapsen merkittävässä kehitysvaiheessa on lapsen hyvinvoinnin tukemisen lisäksi tärkeä keino ehkäistä mahdollisia myöhempiä vaikeuksia elämässä. (Heinonen ym. 2016, 149. 151.)

Lapsiperheiden palveluiden kehittämisessä on tiedostettu tarve kynnyksettömillä ennaltaehkäiseville palveluille. Opinnäytetyöni liittyy vuosien 2015. 2019 hallituksen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) -kärkihankkeeseen. Neuvoloiden Vanhemmuusvalmennus on yksi vuosina 2017. 2018 toteutetun LAPE Uusimaa hankkeen ketteristä kokeiluista. (Arola, Lindman, Nieminen & LAPE Uusimaa; LAPE Uusimaa. Ketterät kokeilut.) Opinnäytetyöni on osana pilottihanketta, joka on jatkoa aikaisemmalle Vanhemmuusvalmennus-hankkeelle. Keväällä 2019 Perhepolku-nimellä kulkevaa hanketta pilotoitiin varhaiskasvatuksen vanhempainilloissa (Perhepolku. Tutkimus). Varhaiskasvatuksen etuna on mahdollisimman laaja tavoitavuus ja kynnyksettömyys. Pilottihanke toteutettiin 3. 5-vuotiaiden lasten ryhmissä. (Tellervo Uljas, Henkilökohtainen tiedonanto 1/2019.)

Opinnäytetyön aihe pohjautuu varhaiskasvatuslain (L 540/2018) tavoitteisiin, joiden mukaan varhaiskasvatuksen yhtenä tehtävänä on edistää lapsen kehitystä ja hyvinvointia yhdessä lapsen ja hänen vanhempansa tai huoltajansa kanssa sekä tukea heitä lapsen kasvatuksessa. Lisäksi noudatan toteutuksessa toista varhaiskasvatuslain mukaista tavoitetta mahdollistamalla lasten osallistumisen ja vaikuttamisen kehitteillä olevaan hankkeeseen. (L 540/2018, § 3.)

Tein opinnäytetyöni osana Perhepolku-pilottihanketta. Pilottihankkeesta vastaa Perhepolun kehittäjä, väitöskirjatutkija Tellervo Uljas. Lisäksi toimin yhteistyössä Lohjan kaupungin kanssa, jonka alueella pilottihanke toteutettiin.

2 3. 5 -VUOTIAS LAPSI

Kolmevuotiaana lapsi on aiempaa ulospäin suuntautuneempi ja uteliaampi. Lapsi voi muuttua vauhdikkaammaksi ja hän uskaltaa ottaa kontaktia myös vieraampiin ihmisiin. (Häggman-Laitila 2013a, 4. 5.) Nelivuotiaana lapsi voi rauhoitua ja muuttua pohdiskelevammaksi. Lapsi alkaa itsenäistyä ja huomioida muita enemmän, eikä vaadi aikuiselta niin paljon huomiota kuin aikaisemmin. (Häggman-Laitila 2013b, 4. 5.) Viisivuotiaana lapsi voi olla jälleen hieman vauhdikkaampi. Viisivuotias on itsenäisempi kuin aikaisemmin ja alkaa kiinnostua aiempaa enemmän ikätovereidensa seurasta. (Häggman-Laitila 2013c, 4. 5.)

2.1 3. 5 -vuotiaan lapsen kognitiivinen ja kielellinen kehitys

Kognitiivisiin kykyihin kuuluvat tiedon vastaanottaminen, käsittely sekä varastoiminen. Kognitiivisiin kykyihin lukeutuvat lisäksi esimerkiksi tarkkaavaisuus, havainnointi, kieli, ajattelu, muisti sekä oppiminen. 3-vuotiaana lapsi osaa tyypillisesti tehdä havaintoja, painaa asiat mieleensä, tehdä suunnitelmia ja toimia niiden mukaan sekä noudattaa ohjeita. 4-vuotias lapsi kykenee tavallisesti jo oppimaan neuvoista, palauttamaan mieleensä useita eri asioita, sekä ymmärtämään ja noudattamaan erilaisia sääntöjä. 5-vuotiaana lapsi ymmärtää jo monimutkaisempia syy-seuraussuhteita ja sääntöjä, sekä ymmärtää asioiden välisiä yhteyksiä ja ajan käsitteitä. (Aaltonen ym. 2008, 14. 16.)

3. 5 -vuotias lapsi osaa tavallisesti puhua ja myös ymmärtää jo hyvin arjessa puhuttua äidinkieltään. Mikäli lapsella ei ole kielellisiä vaikeuksia, lapsi oppii neljän ensimmäisen ikävuoden aikana puhumaan ja keskustelemaan vastavuoroisesti. Kolmen vuoden iässä lapsi osaa tuottaa monisanaisia lauseita ja kertoa tapahtumista. Kolmevuotias lapsi oppii käyttämään adjektiiveja puheessaan ja puhe on jo lähes täysin ymmärrettävää, joskin joitakin äännevirheitä tai takelteleja voi vielä esiintyä. Neljän vuoden iässä lapset osaavat kertoa tapahtumista taitavasti sekä keskustella muiden kanssa. Nelivuotiaan lapsen kieli ja sanavarasto on jo monipuolista ja tarkkaa. Viiden vuoden iässä lapsi osaa kuvailla asioita ja ihmisten ominaisuuksia sekä tunteita. Viisivuotias lapsi puhuu ja ääntää

selkeästi ja äännevirheet ovat tyypillisiä enää r-, s- ja l- kirjainten kohdalla. (Aaltonen ym. 2008, 19. 20; Koivula & Laakso 2017, 115.)

2.2 3. 5 -vuotias lapsi tunnetaitojen ja sosiaalisten taitojen näkökulmasta

Tunnetaidoilla tarkoitetaan lapsen kykyä ilmaista ja säädellä tunteita sekä tunnistaa ja nimetä omia ja muiden tunteita. Lapsen kyky ymmärtää omia ja muiden tunteita kehittyy tyypillisesti kahdesta ikävuodesta eteenpäin. Kehitys on yksilöllistä ja siihen vaikuttavat lapsen ulkoiset ja sisäiset tekijät sekä suora harjoittelu. Ulkoisina tekijöinä lapsen tunteiden ymmärtämisen taitoja tukevat esimerkiksi vanhempien tunnetason saatavuus ja vanhempien kyky ymmärtää lapsen tunteita ja ajatuksia. Lapsen tunteiden ymmärtämisen kehittymiseen vaikuttavat sisäisinä tekijöinä esimerkiksi lapsen kielelliset taidot ja sukupuoli. Myös tunnetaitojen kehittymiseen liittyvät kognitiiviset valmiudet alkavat kehittyä kahdesta ikävuodesta eteenpäin. Näihin kuuluvat esimerkiksi tunteiden nimeäminen, tilanteiden tunnistaminen ja kielelliset ohjeet. Alle kuusivuotiaalla lapsella ei tyypillisesti ole vielä kykyä jäsentää tunnekokemuksia tai eritellä tunteita aiheuttavia tilanteita. (Koivula & Laakso 2017, 116; Karstad, Wichstrøm, Reinfjell, Belsky & Berg-Nielsen 2015, 340. 343.)

Erot 3. 5-vuotiaiden lasten tunneilmaisussa ovat suuret. Siinä missä kolmevuotias voi saada voimakkaita kiukkukohtauksia, joita ei vielä itse kykene hallitsemaan, voi viisivuotias osata jo tunnistaa ja nimetä perustunteitaan. Lapsen tunteiden käsittelyssä aikuisen tehtäväksi jää esimerkiksi lapsen lohduttaminen, ymmärtäminen, vakavasti ottaminen ja tunteiden sanoittaminen. (Aaltonen ym. 2008, 10. 12.)

Sosiaalisten taitojen voidaan nähdä koostuvan prososiaalisesta käyttäytymisestä, eli myönteisestä vuorovaikutuksesta toisten kanssa, kyvystä ymmärtää sosiaalisten tilanteiden tietoa ja toimia sen mukaan vastuullisesti, sekä kyvystä luoda ja ylläpitää läheisiä ihmissuhteita. (Koivula & Laakso 2017, 119.) Lasten sosiaaliset taidot kehittyvät huomattavasti 3. 5 ikävuoden välillä. Kun kolmevuotiaat vasta harjoittelevat ikäkavereiden kanssa leikkimistä ja erossaoloa van-

hemmistään, on viisivuotiailla jo kehittyneemmät sosiaaliset taidot. Viisivuotiaana lapset valikoivat jo leikkikavereitaan, ja kykenevät olemaan erossa vanhemmistaan. (Aaltonen ym. 2008, 33. 35.)

2.3 Lapsen osallisuus

Turjan ja Vuorisalon (2017, 46) määritelmän mukaan osallisuus on vastavuo-roista toimintaa, jossa lapsella on mahdollisuus tietoisesti vaikuttaa sosiaalisessa ympäristössään. Osallisuus voidaan nähdä toimijuuden alakäsitteenä, jossa toimijuus on mitä tahansa toimintaa, jolla saadaan aikaan tavoiteltuja seurauksia. Lapsen osallisuuteen kuuluvat oikeus kertoa mielipiteensä, tulla kuulluksi ja saada tietoa mielipiteiden muodostamiseksi. (Turja & Vuorisalo 2017, 41.) Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat arvostamaan lasten mielipiteitä, näkemyksiä ja aloitteita siinä missä vanhempien ja henkilöstönkin (Opetushallitus 2016, 30). Osallisuutta on mahdollisuus vaikuttaa yhdessäoloon ja toimintaan. Tämä edellyttää sekä kuulluksi tulemistä että muiden kuuntelemista. (Turja & Vuorisalo 2017, 46.) Lapsen kuulluksi tuleminen on tärkeä lähtökohta osallisuudelle, sillä se luo mahdollisuuden lapselle tulla huomioon otetuksi ja olla toimija (Turja & Vuorisalo 2017, 36).

Vaikka Lapsen oikeuksien sopimuksessa ei suoraan puhuta osallisuudesta, on se tärkeä lähtökohta varhaiskasvatustasojen lasten osallistumiselle. Varhaiskasvatuksen rooli on lapsen oikeuksien toteutumisessa tärkeä. (Turja & Vuorisalo 2017, 36. 38.) Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen etu tulee huomioida kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa, sekä yhteiskunnallisella tasolla että perheen tasolla (S 60/1991 3 artikla, 18 artikla). Lasten oikeuksien sopimus takaa lapsille oikeuden ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään kaikissa häntä koskevissa asioissa, ja ne tulee ottaa huomioon hänen kehitystasonsa mukaisesti. (S 60/1991 12 artikla, 13 artikla.)

On kuitenkin hyvä erottaa osallisuus pelkästä yksittäisen lasten mielihalujen kuulemisesta ja toteuttamisesta, sillä osallisuus liittyy vahvasti yhteisöllisyyteen ja demokratiaan (Turja 2017, 44. 45). Osallisuus on tärkeä osa lapsen kehitystä.

Se mahdollistaa lapselle myönteiset kokemukset omasta osaamisesta ja taitavuudesta, ja tukee lapsen demokraattisten ajattelu- ja toimintatapojen kehittymistä. Osallisuuden mahdollistavat toimintatavat harjoittavat lasten kykyä pohtia omaa ajatteluaan mielipiteiden muodostamiseksi, ilmaista ajatuksiaan ja perustella näkökulmia, kuunnella ja asettua muiden asemaan sekä löytää ratkaisuja yhdessä muiden kanssa. (Turja & Vuorisalo 2017, 47.) Osallisuuden kokeminen lisää lapsen ymmärrystä oikeuksista, vastuusta, valintojen seurauksista ja yhteisöstä (Opetushallitus 2016, 30).

Aikuisen tehtävänä on mahdollistaa ja luoda tilaa lapsen osallisuudelle. Osallisuuden mahdollistavia tekijöitä ovat yhteinen kieli ja kommunikaatio, kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen, riittävät tiedot, resurssien saatavuus ja vaikuttaminen niiden hankintaan, lapsen myönteiset kokemukset osallisuudesta ja myönteinen tunnetila sekä luottamus itseän ja muihin. Aikuisen sensitiivisyys lasta kohtaan vahvistaa osallisuutta. Aikuisen tulee ottaa lapsi tietoisesti mukaan vaikuttamaan asioihin, suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin, lapsen itse valitsemalla tavalla. (Turja & Vuorisalo 2017, 48. 53; Opetushallitus 2016, 30.)

Pelkkä lasten kuuleminen ja se, että lapsia kannustetaan ilmaisemaan mielipiteitään, eivät ole lapsen osallisuutta. Tämän lisäksi lapsilla tulisi olla useita keinoja ilmaista näkemyksiään ja heidän näkemystensä tulisi vaikuttaa lopputulokseen. Lapsilla tulisi myös olla ymmärrys käsiteltävän asian kokonaisuudesta. (Shier 2001, 111. 116.) Shier (2001, 111. 113) esittelee osallisuuden asteikon artikkelissaan. Shierin asteikossa on viisi tasoa, joista jokaisen tason Shier jaottelee kolmeen eri vaiheeseen: alkuihin, mahdollisuuksiin ja sitoumuksiin. Alkujen vaiheessa työntekijät ovat valmiita lapsen osallisuuden kasvuun kyseiselle tasolle. Mahdollisuuksien vaiheessa työntekijöillä on käytännön mahdollisuus toteuttaa kyseisen asteen toimintaa. Sitoumusten vaiheessa työyhteisössä on käytäntönä kyseisen tason toimintamallit. Shierin mukaan vasta kolmannen tason kolmannessa vaiheessa saavutetaan YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen minimivaatimus osallisuudesta. (TAULUKKO 1.)

TAULUKKO 1. Shierin osallisuuden asteikko (mukaillen Shier 2001,111)

	Vaihe 1: Alut	Vaihe 2: mahdollisuudet	Vaihe 3: Sitoumukset
Taso 1	Lapsia kuunnellaan kun hän itse ilmaisee mielipiteensä	Työntekijöillä mahdollisuus kuunnella lapsia	Käytäntönä on, että lapsia kuunnellaan
Taso 2	Työntekijät ovat valmiita tukemaan lapsia ilmaisemaan mielipiteensä	Työntekijöillä on ideoita ja menetelmiä, joilla lapsia voidaan tukea ilmaisemaan mielipiteensä	Käytäntönä on, että lapsia tulee tukea ilmaisemaan mielipiteensä
Taso 3	Työntekijät ovat valmiita ottamaan lasten näkemykset huomioon päätöksenteossa	Päätöksentekoprosessi mahdollistaa lasten näkemysten huomioimisen	Käytäntönä on, että lasten näkemykset tulee ottaa huomioon päätöksenteossa
YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen minimivaatimus osallisuudesta			
Taso 4	Työntekijät ovat valmiita ottamaan lapset mukaan päätöksentekoon	On olemassa menetelytapa, jonka avulla lapset voivat osallistua päätöksentekoprosessiin	Käytäntönä on, että lasten tulee olla osana päätöksentekoprosessia
Taso 5	Työntekijät ovat valmiita jakamaan osan päätöksentekovallastaan lasten kanssa	On olemassa menetelytapa, joka mahdollistaa lasten ja aikuisten vallan ja vastuun jakamisen päätöksissä	Käytäntönä on, että lapset ja aikuiset jakavat vallan ja vastuun päätöksistä

3 VANHEMMUUS JA SEN TUKEMINEN

Vanhemmuutta on biologinen, juridinen, psykologinen ja sosiaalinen vanhemmuus. Biologinen vanhemmuus syntyy lapsen hedelmöitymisessä ja geeniteki-
jöissä. Juridinen vanhemmuus määräytyy esimerkiksi isyyden olettamisella, tunnustamisella, vahvistamisella tai adoptiolla. Psykologisessa vanhemmuudessa lapsi kokee henkilön tunnetasolla vanhemmakseen. (THL. lastenneuvolakäsikirja. Vanhemmuuden roolit.) Sosiaalisessa vanhemmuudessa taas aikuinen hoitaa vanhemman roolia, mutta lapsi ei välttämättä koe aikuista vanhemmakseen (Väestöliitto. Vanhemmuuden hoitaminen yhdessä).

3.1 Vanhemmuuden määritelmiä

Kurosen (2003, 114) määritelmän mukaan vanhemmuus koostuu tunnesiteestä, huolenpidosta, taloudellisesta vastuusta ja kasvatuksesta. Tätä määritelmää voidaan verrata Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän kehittämän vanhemmuuden roolikartan viiteen vanhemmuuden keskeiseen alueeseen, joissa toistuvat samat teemat, hieman eri nimillä. Näitä ovat huoltaja, rakkauden antaja, rajojen asettaja, ihmissuhdeosaaja ja elämän opettaja (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 1999.) Värriin (2000, 103) määritelmän mukaan vanhemmuutta kuvaa välitön auttamis- ja kasvatusvastuu. Tähän välittömään auttamis- ja kasvatusvastuuseen ei vaikuta tiedostavatko vanhemmat vastuutaan, eikä vastuuta voi selittää pelkästään älyllisesti tai tunteisiin perustuvasti.

Vanhemmuutta voidaan jakaa myös eri tyypeihin. Riesman kuvaa artikkelissaan erilaisia persoonan ja vanhemmuuden tyyppejä. Riesmanin tyyppiluokittelun mukaan vanhemmuus voidaan jakaa perinteisiin pohjautuvaan, sisäisesti ja ulkoisesti määrittävään vanhemmuuteen. Perinteisiin pohjautuva vanhemmuus tukeutuu perinteisiin, eikä odota lapselta käytöksen itseohjautuvuutta, vaan lasten odotetaan harjoittelevan vanhempien mallista ja mukautuvan kasvamisen myötä vanhempiensa kaltaiseen aikuisen rooliin. Sisäisesti määrittävä vanhemmuus taas nojautuu vanhempien tavoitteisiin ja altistaa lapsen nuoresta iästä lähtien itseohjautuvuudelle ja kilpailulle. Kolmas vanhemmuuden tyyppi,

ulkoisesti ohjautuva tukeutuu vertaisiin vanhempiin, mediaan ja joissakin tapauksissa lapsiin kasvatuseriaatteissa perinteiden tai omien arvojen sijaan. (Riesman, Glazer & Denney 1989, 39. 49.)

Sihvonen (2016, 74, 79. 81) käsittelee artikkelissaan Riesmanin teorian valossa näkökulmia nykyvanhemmuuteen. Sihvonen kirjoittaa perheprojektien erilaisista näkökulmista vanhemmuuteen. Jaotteluna toimii kysymys kasvatusvastuun jakautumisesta. Vastuun ollessa pääasiassa vanhemmilla kuvataan nykyvanhemmuutta epävarmana ulkoapäin ohjautuvana vanhemmuutena, jonka nähdään usein olevan syynä vanhemmuuden ongelmiin. Sihvosen mukaan tähän tarjotaan vastaukseksi sitä, että vanhemmat muuttuisivat enemmän sisäisesti määrittyviksi. Vaihtoehtona tälle voidaan nähdä olevan tasaisemmin jakautuva vastuu kasvatuksesta, jolloin ulkoisesti ohjautuvan vanhemmuuden tueksi tarjotaan kasvatuskumppanuutta. Tällöin nykyvanhemmuudessa vanhemmat voivat tukeutua kasvatuksellisissa kysymyksissä ammattilaisiin, eikä nykyvanhemmuudesta ole tarvetta palata sisältä määrittyvään tai perinteisiin pohjautuvaan vanhemmuuteen.

3.2 Vanhemmuuden tukeminen

Vanhemmuuden tueksi tarkoitetut palvelut voidaan jakaa taloudellisiin etuuksiin, kuten äitiysavustus ja perhevapaat, sekä perheille tarkoitettuihin palveluihin, kuten neuvolat ja varhaiskasvatus (STM. Palvelut perheille). Neuvolat ovat tarkoitettu raskaana olevien naisten ja alle kouluikäisten lasten ja perheiden tueksi. Neuvoloiden tarjoama tuki on terveydenhuoltolain alaista tukea ja keskittyy pääasiassa lasten ja perheiden terveyden tukemiseen. Kuitenkin myös lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukeminen, erityisen tuentarpeen tunnistaminen sekä vanhemmuuden tukeminen kuuluvat neuvolatoimintaan. (STM. Neuvolat.)

Kasvatus- ja perheneuvonta on sosiaalihuoltolain mukainen palvelu, joka on tarkoitettu tukemaan lasten ja nuorten hyvinvointia. Neuvonta tarjoaa tukea moneen muun asian lisäksi myös vanhemmuuteen. (STM. Kasvatus- ja perheneuvonta.) Muita sosiaalihuoltolain mukaisia vanhemmuutta tukevia palveluita ovat

perhetyö ja kotipalvelu. Perhetyö on tarkoitettu perheen voimavarojen vahvistamiseksi ja vuorovaikutuksen tukemiseksi. Kotipalvelu puolestaan on tarkoitettu avuksi arjen toimintojen suorittamisessa, kuten hoitoon, huolenpitoon tai esimerkiksi lasten kasvatukseen liittyvissä asioissa. (L 1301/2014.) Lastensuojelulain mukaisiin vanhemmuutta tukeviin avohuollon tukitoimenpiteisiin sisältyvät esimerkiksi tehostettu perhetyö ja perhekuntoutus (L 13.4.2007/417).

Vanhemmuuden tukeminen vaikuttaa positiivisesti lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Pennsylvanian osavaltion yliopiston julkaisemassa tutkimuskoontiartikkelissa todettiin erilaisten vanhemmuuden tukemisen ohjelmien parantaneen tutkimusten mukaan vanhemman ja lapsen välisen suhteen laatua, sekä lapsen sosiaalisia suhteita ikätovereihin ja opettajiin. Tutkittavien menetelmien tavoitteina oli ollut parantaa vanhemman ja lapsen välisen suhteen laatua ja vanhemmuuskäytäntöjä. (Abenavoli, Bierman & Morris 2017, 6.)

4 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatus on hoidon, kasvatuksen ja opetuksen muodostama kokonaisuus. Varhaiskasvatuksessa painotetaan pedagogiikkaa, ja sitä toteutetaan tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Varhaiskasvatuspalveluiden muotoja ovat päiväkodit, avoin varhaiskasvatus sekä perhepäivähoitajat. (Opetus- ja kulttuuriministeriö. Varhaiskasvatus; L 540/2018.)

4.1 Varhaiskasvatuksen rooleja ja tehtäviä

Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksella on kymmenen eri tavoitetta tai tehtävää. Varhaiskasvatuksen tulee esimerkiksi edistää lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia, tukea lapsen kykyä oppia, sekä turvata lapselle terveellinen ja turvallinen kasvuympäristö. Yhtenä varhaiskasvatuksen tavoitteena on antaa kaikille lapsille yhtäläiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuslaki painottaa lapsen oikeutta saada varhaiskasvatusta kokopäiväisesti silloin, kun se on lapsen edun mukaista. (L 540/2018.)

Laakso (2017, 37. 47) kuvaa pro gradu -tutkielmassaan erilaisia varhaiskasvatuksen merkityksiä. Laakso esittelee kuusi erilaista diskurssia. Täysistuntokeskusteluissa hallitsevana näkökulmana on ollut lapsen oikeus varhaiskasvatukseen. Toisena näkökulmana Laakso esittää kuluttajakansalaisuuden diskurssin, jossa varhaiskasvatuksen tehtävänä on ylläpitää perheiden hyvinvointia mahdollistamalla vanhemmille työn tai opiskelun ja perheen yhdistämisen. Kolmas näkökulma on sosiaalisen oikeudenmukaisuuden diskurssi, jonka mukaan varhaiskasvatuksen tehtävä on turvata yhtäläiset mahdollisuudet kaikille ja tasata olosuhteista johtuvia eroja. Neljäntenä on familistinen diskurssi, jossa varhaiskasvatus toimii palveluna, johon perheet voivat tukeutua, mikäli heillä ei ole mahdollisuutta hoitaa lapsia kotona tai tarvitsevat tukea kasvatukseen. Viides on ammatillisuuden diskurssi, jossa varhaiskasvatuksen opetuksellisuus ja pedagogisuus painottuvat tärkeinä. Kuudes on investointidiskurssi, jossa varhaiskasvatus nähdään kuluina ja tuottavana toimintana tulevaisuudessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemassa raportissa kerrotaan lasten näkemyksistä siitä, miksi varhaiskasvatusta tarvitaan. Lasten näkökulmasta varhaiskasvatusta tarvitaan, jotta he eivät jää yksin kotiin vanhempien lähtiessä töihin. Muita näkökulmia oli esiopetukseen liittyvä oppiminen ja kaverisuhteiden kehittyminen. (Alasuutari & Karila 2014, 78. 79.)

4.2 Vanhemmuuden tukeminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen vanhempien kanssa tapahtuvaa yhteistyötä kutsutaan nimellä kasvatusyhteistyö. Kasvatusyhteistyö vanhempien kanssa perustuu kuulemiseen, kunnioitukseen, dialogisuuteen ja luottamukseen. Kasvatusyhteistyöstä puhutaan, sillä kasvatuksen katsotaan olevan yhteinen, mutta jaettu tehtävä perheen ja varhaiskasvatuksen välillä. Luottamus ja yhteistyö syvenevät kasvattajien ja vanhempien tutustuessa toisiinsa. Hyvälle pohjalle rakennettu yhteistyö on haastavissakin tilanteissa toimiva. (Heinonen ym. 2016, 225. 226.) Kasvatusyhteistyöstä puhuttaessa tulee huomioida uuden varhaiskasvatustilain myötä korostunut vanhempien osallisuus ja vanhempien oikeus vaikuttaa varhaiskasvatukseen. Vanhempien tulee voida osallistua päiväkodin arkeen, ottaa kantaa varhaiskasvatuksen järjestämiseen sekä verkostoitua yhdessä muiden vanhempien kanssa. (Heinonen ym. 2016, 230.)

Vaikka varhaiskasvatuksessa käytetään termiä kasvatusyhteistyö, vastaavat kuitenkin varhaiskasvatustilain tavoitteisiin kirjatut lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen sekä vanhemmuuden tukeminen, ennaltaehkäisevän lastensuojelun tavoitteita. Varhaiskasvatus toimiikin keskeisenä avoimuuden tukitoimenpiteenä. (Heinonen ym. 2016, 180. 181.) Mahdollisimman varhainen tuki on palvelun piirteenä tärkeää, sillä varhain havaitussa tuentarpeessa vältytään tuentarpeiden kasautumiselta. Perheille suunnatuissa palveluissa on tärkeää palveluiden helppo saatavuus osana perheen arkea ja sujuvat siirtymät palveluiden välillä. (Heinonen ym. 2016, 175.)

Varhaiskasvatus on tärkeä osa perheiden tukea, sillä varhaiskasvatuksen palveluihin kuuluu myös tuen tarjoaminen kotikasvatukseen. Varhaiskasvatukses-

sa toteutettavassa vanhemmuuden tukemisessa lähdetään siitä, että vanhempi on ensisijaisesti vastuussa lapsen kasvatuksesta. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea vanhempaa toimimaan lapsen edun mukaisesti ja lapsen oikeuksia kunnioittaen. (Heinonen ym. 2016, 213, 223. 224.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) painottaa kasvatusyhteistyön tavoitteena yhteistä sitoutumista lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen (Opetushallitus 2016, 32. 33).

4.3 Perhepolku-pilottihanke varhaiskasvatuksessa

Perhepolku-pilottihanke on jatkokehitystä neuvoloissa käyttöönotetulle Vanhemmuusvalmennus-kokeilulle. Pilottihankkeen edetessä Vanhemmuusvalmennus-nimi muotoutui Perhepoluksi, joka kattaa myös neuvolassa järjestettävät ryhmävalmennukset. (Perhepolku 2019.)

Perhepolulla ja aiemmalla Vanhemmuusvalmennuksella on samat tavoitteet ja teoreettinen viitekehys. Perhepolku on ennaltaehkäisevä vanhemmuuden tuen malli, jonka tarkoituksena on tukea vanhemmuutta tutkitun tiedon perusteella laaditun materiaalin avulla, sekä luoda vanhemmille tila verkostoitumiseen ja vertaistukeen. Perhepolun tavoitteina ovat perheen ja vanhempien tukeminen tiedon ja vertaistuen avulla, voimavarojen vahvistaminen, itsemyötätunnon lisääminen, uupumuksen lieventäminen, yhteisvanhemmuuden tukeminen sekä perheiden tukiverkoston laajentaminen. Perhepolun teoreettisena viitekehysenä toimivat kiintymyssuhdeteoria, vanhempien voimavarojen suhde perheen hyvinvointiin, itsemyötätunnon vaikutus yksilön hyvinvointiin, yhteisvanhemmuuden merkitys toimivan perheen perustana sekä vertaistuen vaikutus haastavista elämäntilanteista selviämiseen. (Uljas, 2018; Perhepolku 2019.)

Perhepolku toteutettiin pilottihankkeessa Perheiltapäivä-nimellä. Perheiltapäivä toteutettiin 3. 5-vuotiaiden päiväkotiryhmissä vanhempainiltna. Perheiltapäivä koostuu kahdesta osiosta. Ensimmäinen osuus on vanhemmille järjestettävä informatiivinen osuus, jossa on tietoa lapsen psyykkisen kehityksen ja tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamisesta sekä vapaaehtoista yhteistä keskustelua.

Perheiltapäivän toinen osuus on toiminnallinen perhepolku, jolla vanhemmat ja lapset kulkevat lyhyen tehtäväpolun rasteilla. (Tellervo Uljas, henkilökohtainen tiedonanto, 2/2019.)

Rasteilla vanhempien ja lasten on tarkoitus kokeilla yhdessä erilaisia tunne- ja vuorovaikutustaitoja kehittäviä leikkejä. Pilottihankkeessa näiksi tehtäviksi valikoitui Halitehtävä, jonka tarkoituksena on tukea perheen fyysistä läheisyyttä, Satuhetki-tehtävä, jonka tarkoituksena on tukea tunnetaitoja, sekä Lapsen valinta tehtävä, jonka tarkoituksena on tukea perheen sisäisiä vuorovaikutustaitoja. Hali tehtävässä ohjeena on halia perheenjäseniä eri eläinkorttien inspiroimilla tavoilla. Satuhetkeen kuuluu satu, jonka vanhempi lukee lapselle. Sadun lukemisen jälkeen tarkoituksena on keskustella sadun herättämistä tunteista. Lapsen valintatehtävässä lapsi saa valita yhden kolmesta lasten ehdotuksesta, joihin kuuluu erilaiset ohjeistukset. (Tellervo Uljas, henkilökohtainen tiedonanto 3/2019.)

5 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TARKOITUS

Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä lapsilta heidän ajatuksiaan ja mielipiteitään vanhemmuudesta Perhepolku-pilottihankkeen kehittämistä varten. Haastatteluiden avulla on tarkoitus koota lyhyt lapsen tarina Perhepolkuhankkeen vanhemmille tarkoitettun info-osuuden ohjaajan materiaaliin. Toisena tarkoituksena on kehittää haastatteluissa nousseiden ajatusten ja ehdotusten pohjalta Perhepolun toiminnallista osuutta. Lisäksi tarkoituksena on toiminnallisen osuuden yhteydessä kerätä lapsilta tietoa palautteen ja havainnoinnin keinoin hankkeen jatkokehittämistä varten.

Opinnäytetyön tavoitteena on mahdollistaa lasten osallisuus hankkeen kehittämisessä ja arvioinnissa. Lasten palautteen keräämisen keinoilla tavoitellaan myös välillisesti osallisuuden kasvua lasten perheissä.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat:

1. Millaista vanhemmuutta lapset toivovat vanhemmiltaan?
2. Mitä lapset tahtoisivat tehdä yhdessä vanhempiensa kanssa päiväkodissa toteutettavalla Perheiltapäivän toiminnallisella osuudella?
3. Miten lapset kokivat Perhepolun toiminnallisen osuuden?

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Toteutin opinnäytetyön toiminnallisen osuuden maaliskuussa 2019. Maaliskuussa haastattelin lapsia, jonka jälkeen litteroin haastattelut ja välitin ne eteenpäin Perhepolkumateriaalin kehittämistä varten. Huhtikuun alussa toteutui Perhepolun toiminnallinen osuus, jossa havainnoin ja keräsin lasten palautteet.

6.1 Opinnäytetyön kohderyhmä ja menetelmät

Tutkimuksen kohderyhmänä on 3.5 -vuotiaat päivähoitossa olevat lapset. Haastattelin lapsia, joiden vanhemmat olivat ilmoittautuneet perheiltapäivään ja myöntäneet luvan lapsen haastatteluun. Luvat tutkimuksen tekemiseen kysyin kirjallisesti ilmoittautumislomakkeessa kaikilta opinnäytetyötäni koskevan päiväkodin Perheiltapäivä-tapahtumiin ilmoittautuneilta vanhemmilta. Ilmoittautumislomake on liitteenä (LIITE 1). Perheiltapäiviin ilmoittautui 25 eri perhettä, pois lukien perheet, joiden kohdalla Perheiltapäivä ei toteutunut. Haastatteluluvan myöntäneitä vanhempia oli 21. Lisäksi kysyin myös jokaiselta lapselta erikseen suostumuksen haastatteluun kutsuessani heitä haastattelutilanteeseen kertomaan mielipiteitään ja ideoitaan. Jos lapsi ei halunnut osallistua, kysyin seuraavaa lasta. Tarjosin kuitenkin mahdollisuutta kaikille, joiden vanhemmat olivat antaneet haastatteluun luvan aina kun olin paikalla.

Aineiston keruun menetelmien valinnoissa pyrin vahvistamaan tiedonsaantia useamman menetelmän kautta. Varsinaisena menetelmänä lasten vanhemmuutta koskevien toiveiden ja kokemusten kartoittamiseen käytin haastattelua. Haastattelussa keräsin myös lasten toiveet perhepolulle. Haastatteluiden tueksi lapset saivat myös piirtää toiveensa perhepolusta, jolloin heillä oli mahdollisuus sanallisen ilmaisun lisäksi ilmaista itseään kuvallisesti. Lasten palautetta perhepolusta keräsin palautehymynaamoilla (LIITE 3). Hyödynsin myös havainnointia tukemaan lasten antamaa palautetta. Lasten palautteen ja toiminnalliselta perhepolulta tehdyt havainnot välitin eteenpäin hankkeen kehitystiimille toiminnallisen osuuden jatkokehitystä varten.

6.2 Lasten haastattelu

Haastattellessa lapsia on olennaista huomioida millä keinoin haastattelutilanteen tunnelma saadaan mahdollisimman miellyttäväksi lapselle. Aarnoksen ohjeita ovat mm. lapsen kohtaaminen aidossa ympäristössä, äänittämiseen liittyvän jännityksen purkaminen ja selittäminen mitä äänitteelle tapahtuu, sekä haastattelun aloittaminen lapselle tutusta asiasta. (Aarnos 2018, 177. 178.)

Myös Helavirta käsittelee lasten haastattelemista artikkelissaan. Helavirran haastattelemien lasten ikäjakauma on 5. 11 -vuotta. Helavirta nostaa tärkeäksi seikaksi kysymisen taidon. Lapsia haastattellessa tärkeitä huomioita ovat kielen sovittamisen lapsen kognitiivisiin taitoihin, kuulemisen herkkyyks ja kyky jatkokysymyksille. Haastattelussa on tärkeää jättää tilaa vuorovaikutukselle. Helavirta nostaa Alasuutarin (2005, 185) tärkeän huomion kysymysten liittämistä arkeen tai lähimenneisyyteen lapsia haastattellessa. Myös Helavirta mainitsee tutun haastattelu ympäristön merkityksen. Helavirta vertailee artikkelissaan yksin ja ryhmähaastattelun vahvuuksia ja heikkouksia. Yksinhaastattelu voidaan nähdä lapselle luonnottomana ja jännittävänä tilanteena, sillä lapset ovat usein totuneet toimimaan vertaisryhmässä. Toisaalta ryhmähaastattelussa aremman lapsen ääni voi jäädä kuulumatta. (Helavirta 2007, 629. 634.)

Suunnittelin haastattelevani lapsia yksinhaastatteluina, sillä ryhmätilanteessa lasten vastauksiin olisi voinut vaikuttaa toisten lasten vastaukset ja hiljaisempien lasten ääni olisi voinut jäädä puheliaampien lasten äänen alle. Haastattelut toteutin päiväkodissa, yhdessä ryhmätilan huoneista. Haastattelutilana toimi lapsille tuttu tila, jotta vieras tila ei olisi aiheuttanut haastattelutilanteeseen lisää jännitystä. Haastattelut toteutin lepo hetken jälkeen vapaan tekemisen aikana, jotta haastattelut eivät häiritsisi lasten päivärytmiä. Nauhoitin haastattelut puhelimen muistio-toiminnolla.

Kerroin lapselle äänittäväni haastattelut, jotta saan kirjoitettua ne ylös juuri niin kuin hän on asiat sanonut. Lisäksi kerroin poistavani haastattelunauhoitukset äänitteen puhtaaksikirjoittamisen jälkeen. Haastattelutilanteiden keston suunnittelin olevan n. 5. 10 minuuttia, ja haastattelujen pituudet vaihtelivat 4:stä 12 mi-

nuuttiin, riippuen lapsen tavasta vastata. Tavoitteenani oli haastatella n. 5. 10 lasta. Haastateltavat valitsin luvan saaneiden lasten joukosta. Tarkoituksena oli valita eri-ikäisiä ja -taitotasoisia lapsia, ettei otos suosi vain tietynlaisista taustoista olevia lapsia. Lasten valinnassa tukeuduin ryhmien aikuisiin, jotka tunsivat lapset ja osasivat suositella lapsia haastatteluun. Haastattelin 7 lasta kahdesta ryhmästä. Päädyin haastattelemaan seitsemää lasta, sillä heidän haastatteluisiaan saatiin koottua opinnäytetyön tavoitteissa mainittu lisäkommentti Perhepolku-materiaaliin, ja litteroidun haastattelumateriaalin saamisessa oli kiireinen aikataulu.

Aloitin haastattelun kysymällä lapselta millainen perhe hänellä on. Näin johdatelin lasta aiheeseen ja samalla aloitin haastattelun lapselle tutusta asiasta. Seuraavaksi kysyin, keitä lapsen perheeseen kuuluu. Loput kysymykset mukailin lapsen kertoman perheen mukaan. Vanhemmuuteen liittyviä toiveita pyrin saada selville kysymällä, mitä lapsi arvostaa eniten vanhemmissaan, miten lapsi toivoisi vanhempien reagoivan kun häntä harmittaa, sekä mitä lapsi tykkää tehdä yhdessä vanhempiensa kanssa. Tällä pyrin myös selvittämään, minkälainen tekeminen voisi lapsesta olla hauskaa vanhempien kanssa, vaikka lapsi ei juuri tätä ideaa perhepolun toimintaosuuteen ehdottaisikaan. Pyysin lasta kertomaan, mikä saa hänet tuntemaan, että vanhemmat rakastavat häntä ja mikä saa lapsen harmistumaan perheelleen. Kysyin lapselta myös, miten hän itse ilmaisee rakastamista ja miten lapsi näyttää harmituksensa.

En kokeillut kysymyksiä erikseen ennen haastattelujen alkamista, sillä litteroidut haastattelut tarvittiin mahdollisimman pian pilottihankkeen aikataulussa pysymiseksi. Kirjasin kuitenkin haastattelupohjaan mahdollisia vaihtoehtoisia sanavalintoja ja tarkennuksia, mikäli jokin ilmaus olisi vaikuttanut lapsille haastavalta (LIITE 2).

6.3 Aineiston analyysi

Litteroin ja erittelin litteroidun haastatteluaineiston. Analysoin aineiston aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysin tarkoituksena on järjestää ai-

neisto yhtenäiseksi tiiviiksi tekstiksi kadottamatta aineiston tärkeää informaatiota. Aineistolähtöisessä sisällönanalysissä aineisto pelkistetään, ryhmitellään ja käsitteellistetään. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Litteroitua haastatteluaineistoa syntyi 15 sivua. Halusin sisällyttää tuloksiin sitaatteja lasten haastatteluista, sillä ne tuovat mielestäni lasten ääntä paremmin kuuluville vanhemmuutta koskien. Haastattelumateriaali oli katkonaista, joten sitaattien lyhyden vuoksi sijoitin ne tekstin joukkoon, kuten Eskola (2018, 228) suosittelee artikkelissaan.

Ryhmittelin aineistoa sekä haastattelukysymysten että lapsilta nousseiden teemojen mukaan. Jaottelin vastaukset ensin ryhmiin kysymysten perusteella, jonka jälkeen käsittelin aineistoa siinä esiintyvien teemojen ja sanojen mukaan. Mainitsen tuloksissa myös yksittäin aineistossa esiintyvät lasten näkökulmat, jotta arvokkaita näkökulmia lapsilta ei menetettäisi.

6.4 Lasten tuottamat piirrokset osana haastattelua

Lapset saivat piirtää haastattelun lopuksi ehdotuksensa perhepolun rastista. Piirtäminen tapahtui samassa tilassa haastattelun kanssa. Kerroin lapselle, että perhepolku on tehtäväpolku päiväkodin pihalla, johon halutaan lasten ehdotuksia tehtäviksi. Pyysin lasta miettimään, mitä hän haluaisi tehdä yhdessä äidin ja isän kanssa päiväkodin pihalla järjestettävällä tehtäväradalla, ja sitten piirtämään ehdotuksensa. Pyysin lasta kertomaan piirtäessään ideastaan. Kuvasin lasten piirrokset ja lasten ideoita pyrittiin hyödyntämään perhepolun kehittämisessä mahdollisimman tarkasti.

Aarnoksen mukaan lasten tuottamat dokumentit ovat hyvä lisä haastattelun tueksi lapsen ilmaisukeinona (Aarnos 2018, 180). Tarkoituksena oli, että lapset saisivat keinon tukea sanallista ilmaisuaan ja tavoittaisiin aidommin lapsen idean perhepolkutehtävästä.

6.5 Lasten palaute

Lasten antaman palautteen kautta oli tarkoitus mahdollistaa lasten osallisuus suunnittelun lisäksi myös perhepolun arviointiprosessiin. Kolmannessa tutkimusvaiheessa keräsin perhepolun rasteilta tietoa lasten kokemuksista. Lapset saivat antaa jokaiselle perhepolun rastille palautteen. Jokaisella rastilla oli postilaatikko, jonne lapset saivat valita tunnetilaansa parhaiten kuvaavan emojiin tarjolla olevista kolmesta vaihtoehdosta (LIITE 3). Piirsin itse tehtävässä käytettävät emojiit tunnettujen perushymiöiden pohjalta. Vaihtoehtoina oli hymyilevä, vakava ja surullinen emoji. Rasteille varattiin kutakin hymiötä niin monta kun lapsia oli ilmoittautuneita. Emojiit olivat postilaatikon vieressä muovitaskussa, ja näkyvillä oli yksi jokaisesta vaihtoehdosta. Palautteen tarkoituksena oli selvittää, mitä mieltä lapset olivat perhepolun tehtävistä.

Jokaisen tehtävärastin yhteydessä oli ohjeistus vanhemmalle palautteen antamisesta. Ohjeistuksena oli, että vanhempi kysyy lapselta kysymyksen: *”Miltä tämä perhepolku sinusta tuntui? Valitse näistä ilmeistä parhaiten kuvaava.”* ja näyttää lapselle emoji vaihtoehtoja. Lapsi saa näyttää vanhemmalle haluamansa emojiin vaihtoehtoja. Tämän jälkeen vanhempi ottaa emojiin muovitaskusta ja kysyy lapselta: *”Miksi valitsit juuri tämän ilmeen?”* Vanhempi kirjoittaa lapsen vastauksen paperisen emoji lapun toiselle puolelle. Lopuksi vanhempi auttaa lasta tiputtamaan palaute-emojiin palautepostilaatikkoon.

6.6 Havainnointi

Havainnoinnin tarkoituksena oli täydentää ja vahvistaa lasten antamaa palautetta. Osallistuin kahteen perheiltapäivään havainnoijana ja ohjeistajana. Käytin menetelmänä tarkkailevaa havainnointia. Tarkkailevaa havainnointia käytetään, kun havainnoijan aktiivinen vuorovaikutus ei edesauta tutkimusongelman ratkaisemista (Vilkkä 2018, 164). Kiinnitin huomiota tehtävien sujuvuuteen, lasten reaktioihin ja tunnetiloihin eri tehtävärasteilla. Tarkoitukseni oli arvioida eri tehtävien mielekkyyttä lapsille. Havaintoina kirjaisin tehtäväpisteiden kohdalle lasten tunneilmaisua lyhyesti erottelematta lapsia toisistaan. Kirjaisin ylös konk-

reettisiä eleitä ja ilmeitä, sekä kuvasin tilannetta sanallisesti. Vertaisin tekemiäni havaintoja ja palautelaatikon vastauksia voidakseni lisätä palautelaatikkomenetelmän luotettavuutta sekä kohdentaa tunnetiloja eri toimintoihin arvioidakseni samalla myös tehtävien toimivuutta.

Perhepolku toteutettiin päiväkodin pihalla, päiväkodilla tehtiin järjestelyjä perhepolun mahdollistamiseksi. Perhepolulla vanhemmat tulivat perheiltapäivän aikuisille tarkoitettuun osuudesta hakemaan lapsia päiväkodin toiselta pihalta ja siirtyivät yhdessä perhepolulle. Ohjeistin vanhempia ja lapsia lyhyesti tehtäväpolun kulusta heidän tullessa perhepolulle. Toteutin havainnoinnin istuen keskellä pientä pihaa siten, että perhepolun tehtävärastit sijoituivat ympärilleni. Havaintoja kertyi litteroituna noin puoli sivua.

6.7 Eettisyys

Roos ja Rutanen (2014, 33, 43, 44) käsittelevät artikkelissaan lasten haastattelun eettisyyttä. Lapsella on oikeus päättää itse osallistumisestaan, ja lapselta on hyvä tunnustella haastattelun ajan osallistumishalukkuutta. Tutkijan eettisenä vastuuna on havainnoida lapsen viestintää ja lopettaa haastattelu kun lapsi viestii haluavansa lopettaa. Helavirta (2007, 631) pohtii artikkelissaan lapsen haastattelun epätasa-arvoista valta-asemaa, joka tulee huomioida haastattelua tehdessä. Helavirta painottaa tutkijan vastuulla olevan tilan antaminen haastattelulle. Pyrin haastattelutilanteissa huomioimaan lasten sanatonta viestintää ja lopetin haastattelun, kun lapsi alkoi vaikuttaa siltä, ettei enää halua jatkaa haastattelua. Painotin myös lapsille haastattelun vapaaehtoisuutta. Kerroin lapselle ennen haastattelua, mitä varten kysymykset ovat, jolloin lapsilla oli mahdollisuus halutessaan kieltäytyä haastattelusta. Näin kunnioitettiin tutkimukseen osallistuvien itsemääräämisoikeutta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 4.)

Kiinnitin erityistä huomiota lasten anonymiteetin säilyttämiseksi. En mainitse haastateltujen lasten tai ryhmien nimiä opinnäytetyössäni. Nauhoitetut haastattelut hävitettiin litteroinnin jälkeen. Litteroidessa en myöskään kirjannut lapsen

perheenjäsenien nimiä, tai muita lapseen liittyviä epäsuoria tunnistetietoja lukuun ottamatta lapsen ikää haastatteluhetkellä. Nämä keinot vahvistivat tutkimuksen luottamuksellisuutta ja eettisyyttä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 8. 10). Lapsen iän kirjasin ylös tutkimuksellisista syistä, jotta se voitiin huomioida Perhepolun materiaalissa haastatteluvastausten lainausten yhteydessä. Mikäli olisi syntynyt tilanne, jossa iän kirjaaminen olisi voinut vaarantaa lapsen anonymiteetin, olisin jättänyt iän kirjaamatta.

Sekä äänitteet että litteroitu haastattelumateriaali säilytettiin salasanasuojattuina laitteiden muistissa. Äänitteet säilytettiin puhelimen muistiossa, josta poistin ne heti huolellisen litteroinnin jälkeen. Puhelimen tietoturvapäivitykset ovat olleet ajan tasalla. Tunnistetietojen häivyttäminen tapahtui litteroinnin yhteydessä. Opinnäytetyön valmistuttua poistin litteroidut haastattelut. Nimettömän litteroidun haastattelumateriaalin käyttöoikeudet ovat jatkossa Perhepolkupilottihakkeella.

7 TULOKSET

Tutkimuksen tulokset ovat luonteeltaan laadullisia. Haastattelun tulokset lisäävät tietoa lasten toiveista vanhemmuudelle ja niitä hyödynnettiin Perhepolun ohjaajan materiaalin kehittämisessä. Muiden menetelmien tulokset ovat toimineet osana pilottihankkeen kehittämis- ja arviointityötä.

7.1 Lasten kuvauksia ja toiveita vanhemmuudesta

Haastattelun aluksi pyysin lasta kuvailemaan perhettään. Lapsista kolme kuvaili perheitään sanalla kiva (n = 3), mutta muut haastatelluista eivät osanneet vastata kysymykseen (n = 4). Kysyttäessä mikä vanhemmissa oli ihaninta, vastaukset jakautuivat melko tasaisesti. Vastauksissa toistuvia teemoja olivat kaikki (n = 2), jokin yhteinen tekeminen (n = 2), kuten leikkiminen tai pelaaminen, sekä pienet palvelukset (n = 2), kuten lettujen paisto tai lapsen huoneen siivous. Erään lapsen mielestä parasta oli se, että vanhempi antaa lapsen tehdä mitä haluaa (n = 1). Osan lapsista oli aluksi vaikea keksiä mikä olisi ihaninta vanhemmissa (n = 2). Lapset kertoivat käytännön esimerkkejä siitä, mikä on parasta vanhemmissa *+Mä tykkään et isi luistelee niin kovaa ja se kuljettaa samalla muo siinä edessä.+* ja *+No se, kun saa mennä niitten kanssa lomalle ja saa lomalle kolmistaan ja nelistäänkin.+*

Mieluisimmasta yhteisestä tekemisestä kysyttäessä neljä seitsemästä mainitsi vanhempien kanssa leikkimisen (n = 4) kivoimmaksi yhteiseksi tekemiseksi kotona. Lapset tykkäsivät leikkiä vanhempien kanssa sisällä (n = 3) ja ulkona (n = 2). Kyseltäessä tarkemmin ulkoilusta lapset kuvailivat talvisia ulkoleikkejä. *+Me lasketaan mäkeä, meillä on kotona sellanen mäki.+* *+Me tykätään totanoin tehdä lumiukkoja.+* sekä *+No hippaa ulkona, ja tehdään lumienkeleitäkin ulkona.+* Mieluisia perheen kanssa tehtäviä asioita olivat myös yhdessä pelaaminen (n = 2) ja taiteilu (n = 3), kuten maalaaminen ja piirtäminen, sekä HopLopissa käyminen (n = 2). Myös perheen yhteinen tv:n katselu oli eräälle haastatellulle mieluista (n = 1). Kysyttäessä mitä haastatellut tykkäävät tehdä kotona yhdessä vanhempien kanssa vastasi eräs haastatelluista innokkaan huudahtaen *+Koti-*

hommia!+(n = 1). Vastausten joukossa oli myös niitä, jotka kertoivat, etteivät tee mitään koko perheenä yhdessä (n = 2).

Yksi teemoista, joka korostui lasten vastauksissa, oli läheisyys. Läheisyys mainittiin lohdutuksen (n = 4) ja välittämisestä kertomisen (n = 2) keinona. Kuusi lasta seitsemästä mainitsi jonkin läheisyyden muodon kysyttäessä välittämisen näyttämisestä tai lohduttamisesta. Lapsille tärkeitä läheisyyden muotoja oli ha-laaminen (n = 3), silittäminen (n = 2) ja syliin ottaminen (n = 1). Lapsille kertoi välittämisestä halien (n = 2) lisäksi se, että vanhemmat kertovat rakastavansa (n = 2), puhuvat kauniisti (n = 1) ja hakevat päiväkodista (n = 1).

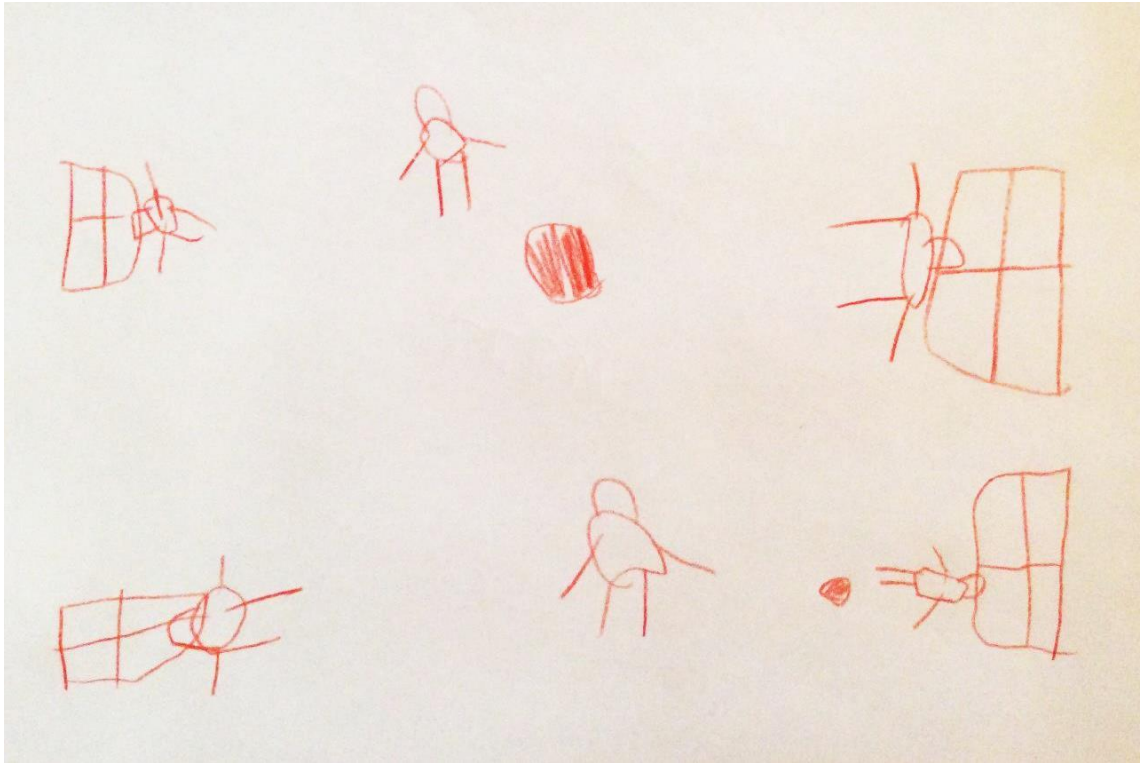
Rajaaminen näyttäytyi lapselle epämieluisana kahdessa haastattelussa. Kysyttäessä mikä on ihaninta vanhemmassa, lapsi vastasi *+se kun se antaa tehdä mitä haluu+*. Toisessa haastattelussa lapsi kertoi harmin aiheuttajaksi esimerkkitalanteen *+sillon jos mä en saa mennä kaverille+* (n = 1) kysyttäessä mikä saa lapsen harmistumaan kotona tai vanhemmille. Muiksi harmin aiheuttajiksi nimettiin myös se, jos sisarus kiusaa (n = 2), tai että vanhemmat huutavat (n = 1). Eräs lapsista kertoi harmistuvansa *+Kun mulla on hirvee nälkä+* (n = 1). Kaksi haastatelluista kertoi, etteivät tiedä, mikä saa heidät harmistumaan kotona (n = 2).

7.2 Lasten ehdotukset Perhepolun toiminnalliselle osuudelle

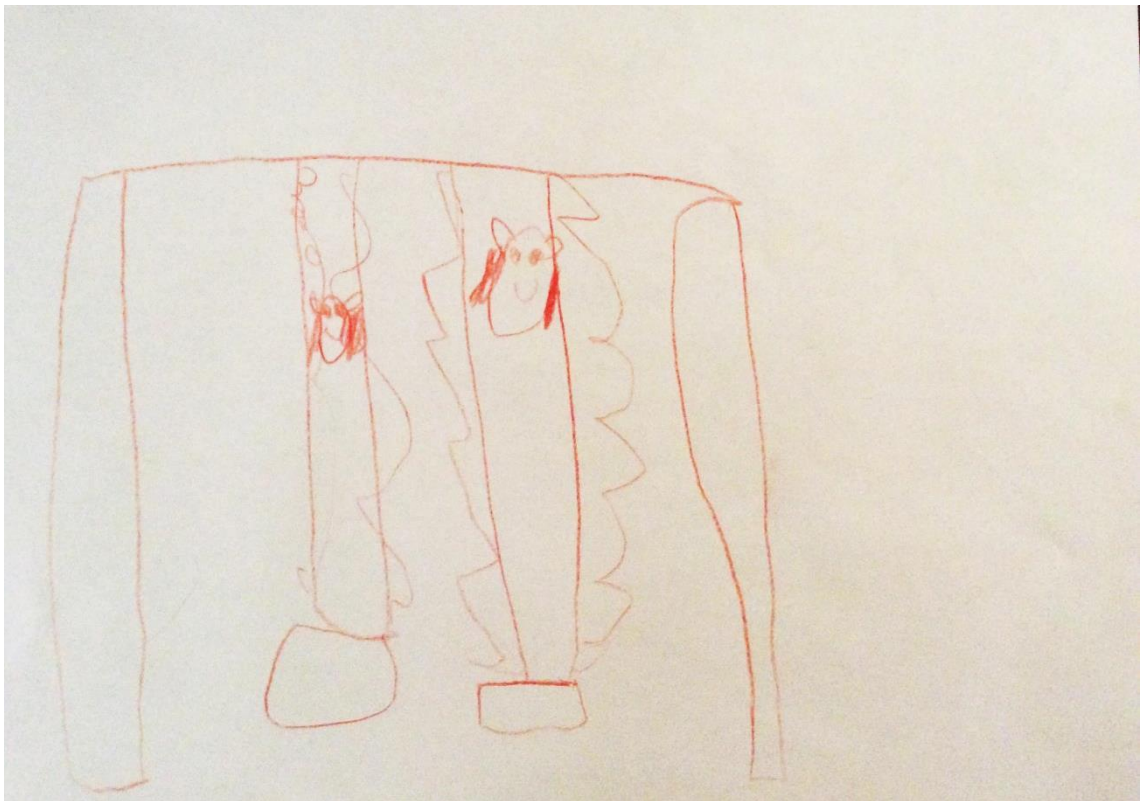
Lapset ehdottivat perhepolun rasteiksi temppurataa (n = 1), sählyn ja jalkapallon pelaamista (n = 1), pyöräilyä (n = 1), sekä keinumista (n = 3). Yksi lapsista ei keksinyt mitään mitä päiväkodin pihalla voisi tehdä vanhempien kanssa, mutta kertoi, että leikkisi mielellään kotileikkiä vanhempiensa kanssa kavereilla (n = 1). Kysyttäessä lapsi kertoi, ettei hänen mielestä tätä leikkiä ei voinut tuoda päiväkodin pihalle.

Ehdotuksista syntyi lapsen valinta -tehtävä rastipolulle. Keinuminen, temppurata ja jalkapallon peluu valikoituivat vaihtoehdoiksi, joista lapset saivat valita ha-

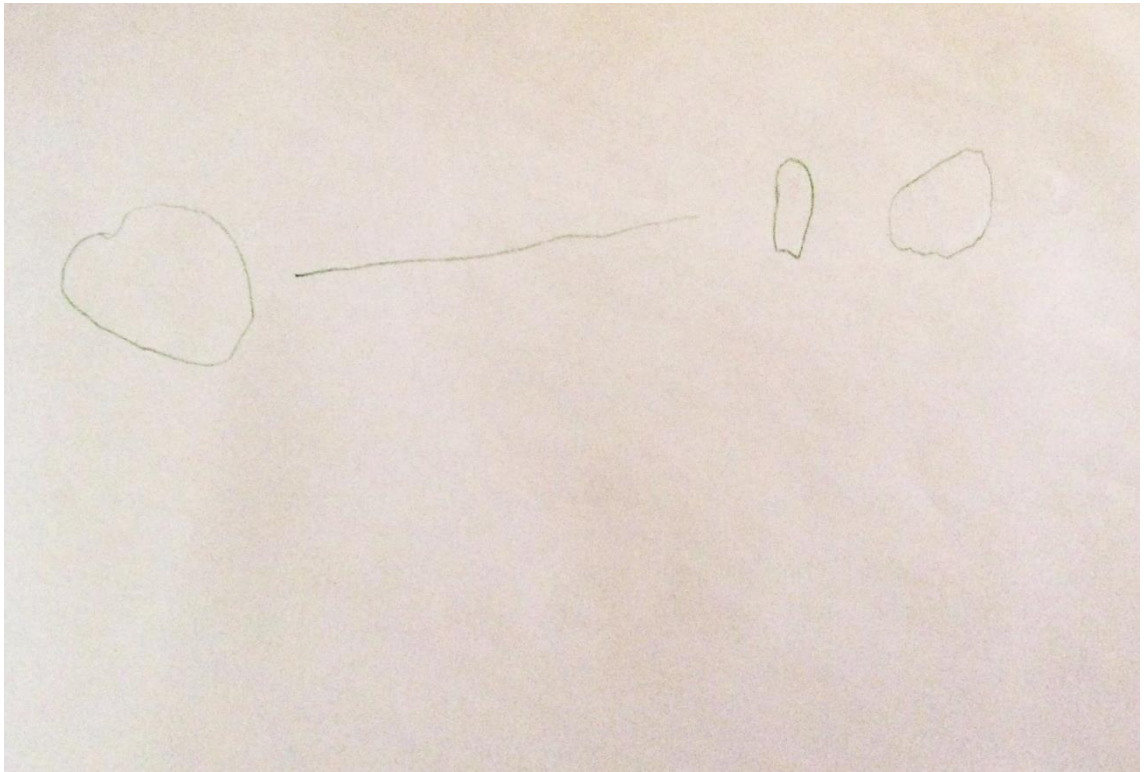
luamansa leikin. Valitettavasti keinut olivat pilottihankkeen aikaan poissa käytöstä, joten tilalle nostettiin kotileikki.

Jalkapallo

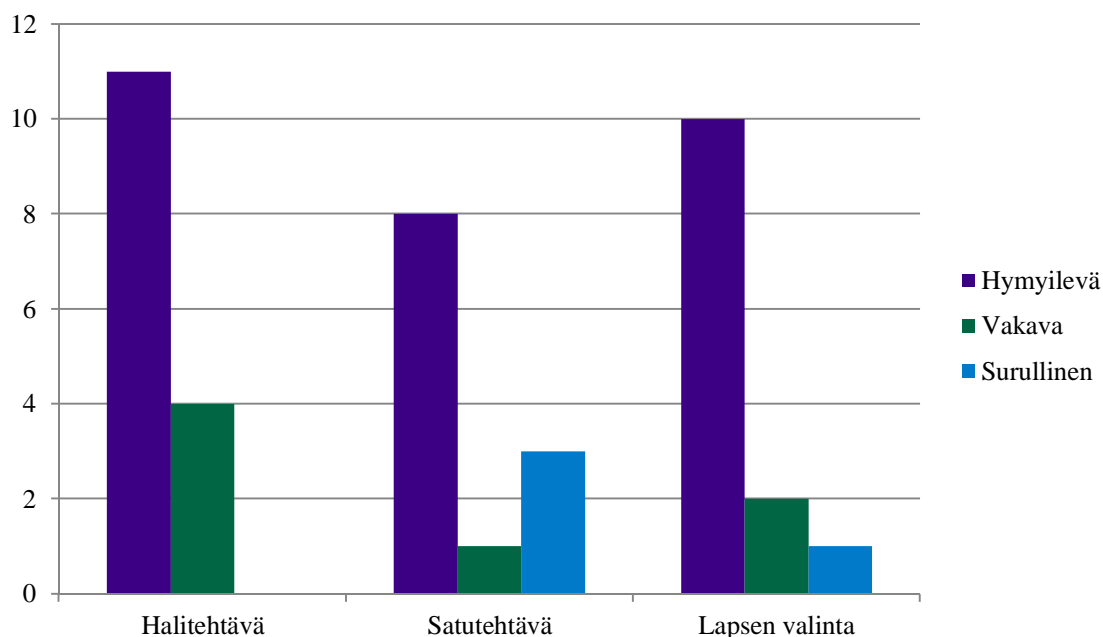
Keinuminen

Temppurata

7.3 Lasten palaute Perhepolun toimintaosuudelta

Vaikka jokaisella rastilla oli ohjeistus lapsen antamaan arviointiin, tuli ensimmäiseltä rastilta 15 palaute-emojia, toiselta rastilta 12 ja kolmannelta rastilta 13. Lapsen arvioinnin vastausprosentti oli siis ensimmäisellä rastilla 60 % toisella 48 % ja kolmannella 52 %. Vertailulukuna toimii perhepolulle ilmoittautuneiden määrä.

KUVIO 1. Lasten antamat palautteet

Ensimmäisen rastin tehtävänä oli hali-tehtävä, jossa lapset saivat keksiä ja näyttää vanhemmille miten erilaiset eläimet voisivat halata. Ensimmäiseltä rastilta ei tullut yhtään surullista palaute-emojia. Hymyileviä emojia oli annettu eniten. (KUVIO 1.) Hymyilevien emojien takaa löytyneissä perusteluissa näkyi tehtävän hauskuus ($n = 2$) ja se, että lapsi oli vain halunnut valita hymyilevän palautteen ($n = 2$). Eräs lapsista oli kokenut itsensä iloiseksi ($n = 1$) ja toinen ihanaksi ($n = 1$) tehtävän jälkeen. Jumppaamisen ($n = 1$) ja halaamisen ($n = 1$) mielekkyys oli myös mainittu. Kolme hymyilevää emojiä oli palautettu ilman lapsen kommenttia. Vakaviksi tarkoitettujen emojienkin takaa löytyi myös positiivista palautetta, tehtävää oli kuvattu kivaksi ($n = 2$), joskin toisessa mainita samanaikaisesti ärsyttävyydestä ja hassuudesta ($n = 1$). Tehtävää oli kuvailtu myös ei niin kivaksi ($n = 1$). Eräessä palautteessa oli mainittu krokotiilihaln ja matohalin olleen hauskoja ($n = 1$).

Toisella rastilla oli tehtävä, jossa vanhempi luki sadun lapselle. Sadussa käsiteltiin tunteita, mikä näkyi lasten vastauksissa. Rastilta oli annettu eniten hymyileviä ja vähiten vakavia emojia (KUVIO 1.). Hymyilevien emojien perusteluiksi oli mainittu se, että satu oli kiva ($n = 3$) ja hyvä mutta pitkä ($n = 1$). Yksi hymyilevistä emojista oli annettu siksi, että sadussa seikkaileva koira-pehmolelu oli

ihana (n = 1). Yhdessä perusteluna oli se, että lapsi oli halunnut sen (n = 1), viitaten ilmeisesti pehmokoiraan tai emojiin. Kaksi hymyilevää emojiä oli ilman perusteluja. Vakavan emojin perusteluna oli se, että tehtävä oli ollut vain vähän kiva (n = 1). Surullisten emojiiden perusteluna oli surun tunne saduissa (n = 2). Toinen oli annettu siksi että sadun koirapehmolelu oli ollut sadussa surullinen. Toisessa palautteessa satu oli koettu surulliseksi, mutta ilmeisesti aikuinen tarkentanut, etteivät he olleet ehtineet lukea satua loppuun. Kolmanteen surulliseen emojiin ei ollut kirjoitettu perusteluja.

Kolmas rasti oli lapsen valinta -rasti. Lapset saivat valita kolmesta lasten haastatteluissa nousseista ehdotuksista itselleen mieluisen vaihtoehdon. Vaihtoehtoina oli jalkapallo, temppurata ja kotileikki. Lapset olivat antaneet rastille eniten hymyileviä ja vähiten surullisia emojeita (KUVIO 1.). Hymyilevissä emojissa perusteluina oli se että leikki oli ollut kiva (n = 5) tai hauska (n = 2), tai lapsi oli tykännyt tehtävästä (n = 2). Yhdessä perusteluna oli se, että lapsi oli leikin jälkeen iloinen (n = 1). Kaksi vakavaa emojiä olivat ilman lasten perusteluja. Surullisissa emojissa lapsi oli kertonut, ettei ollut tykännyt jalkapallosta (n = 1).

7.4 Perhepolun toimintaosuuden havainnointi

Hali-tehtävässä lapset kokivat selvästi iloa. Oli naurua, hypähtelyä ja huudahtelua ja keksimisen iloa. Lasten äänissä kuului ylpeyttä osatessaan näyttää vanhemmalle miten eri eläimet halaavat, kun vanhemmat pohtivat, että miten ne voisivat halata. *+Mä voim näyttää!+* Oli myös julkisesta läheisyydestä havaittavaa nolostumista, kuitenkin nauraen *+Hyi et pussaa muo!!+*

Satu-tehtävässä lapset ja vanhemmat olivat lähekkäin ja sylikkäin, ja ikään kuin sulkivat muun maailman ulkopuolelle. Nähtävissä oli eläytymistä ja hymyjä, iloa ja huudahduksia *+Kivaa!+*. Lapset pystyivät keskittymään pääasiassa todella hyvin. Osalla oli havaittavissa keskittymiskyvyn herpaantumista.

Lapsen valinta -tehtävän leikeissä näkyi ilo ja lasten kekseliäisyys. Oli naurua, vauhtia ja eläytymistä. Lapset eivät tarvinneet ohjeita vaan ohjeistivat vanhempaa. Leikki-ideoita keksittiin laajemminkin kuin vain vaihtoehdoissa olevat.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda lapsen osallisuus Perhepolku-pilottihankkeen kehittämiseen, ja tuottaa kehittämistyöhön tarvittavaa informaatiota. Työn perusteella hankkeen kehittäjä Uljas lisäsi Perhepolku-pilottimateriaaliin lapsen tarinan. Lapsille tärkeät asiat vanhemmuudesta huomioitiin perheiltapäivän toiminnallisen tehtäväradan kehittämisessä, ja lasten ehdotukset tehtäväradan tehtävistä otettiin mukaan Lapsen valinta -tehtävässä. Tulokset olivat hyödynnettävissä ja toivat kehittämishankkeeseen odotetun osuuden.

8.1 Lasten toiveet vanhemmuudesta

Kun verrataan lasten haastatteluista ilmenneitä teemoja vanhemmuuden teorioihin, voidaan löytää vastauksista vanhemmuuden roolikartan rooleja. Lapsille oli hyvin tärkeää vanhemman läheisyys ja lohdutus, vanhemman rakkauden antajan rooli. Harmituksen hetkellä lapset toivovat vanhempiansa lohduttavan heitä esimerkiksi silittämällä tai halaamalla.

Rajojen asettaja rooli ei lapsista tuntunut heihin kohdistuessaan mukavalta, mutta ehkä sisarusten kiusaamisesta aiheutuvassa harmituksessa siitä on ollut lapsellekin näkyvää hyötyä. Elämän opettajan rooli välittyi yhteisten tekemisten kautta, mainintoja oli arkielämän taitojen harjoittelusta, kuten yhdessä kotitöiden tekemisestä. Myös huoltajan rooli mainittiin ruuan valmistuksen ja siisteydestä huolehtimisen, sekä ulkoilun ja virikkeiden tarjoamisen kautta. Lapset toivovat vanhemmiltaan yhteistä tekemistä sisällä ja ulkona, roolikartan sanoin virikkeitä ja ulkoilua.

Haastattelun tuloksina tavoiteltiin lapsilta saatua tietoa, heidän toiveitaan ja ajatuksiaan Perhepolun vanhemmille tarkoitettuun infoon. Haastatteluista koottiin materiaaliin yksi lapsen tarina, jossa käytettiin useampaa haastattelua. Lapsille tärkeät läheisyys ja positiivinen vuorovaikutus näkyivät myös tehtäväradan tehtävien suunnittelussa.

8.2 Arviointi ja luotettavuus

Haastattelumateriaali lasten toiveista vanhemmuutta koskien osui hyvin aikaisempiin teorioihin vanhemmuudesta ja toi mielestäni tärkeää lisätietoa lasten kokemusmaailmasta. Aiempaa tutkimusta lasten toiveista vanhemmuuteen liittyen löytyi hyvin vähän, joten koen lasten äänen esiintuomisen aiheesta tärkeänä. Aiheesta voisi tehdä laajemman tutkimuksen.

Haastatteluissa materiaalia syntyi hieman vähänlaisesti, mikä hankaloitti analysoitaessa yleisten teemojen löytymistä. Tästäkin syystä myös yksittäiset vastaukset olivat tärkeitä. Haastatteluita oli lukumäärällisesti kuitenkin sen verran, mitä olin suunnitelmassa tavoitellutkin, ja materiaalia syntyi hankkeen tarpeeseen riittävästi. Kuitenkin useampi haastattelu olisi tuottanut laajemmin materiaalia ja tietoa. Haastatteluiden tekemiseen olisin voinut paneutua laajemminkin, mikäli hankkeessa olisi tähän ollut tarve, ja aikataulu olisi mahdollistunut asian tarkemman kartoittamisen.

Haastatteluiden sijoittuminen päiväunien jälkeiseen aikaan, aiheutti mahdollisesti osaltaan sen, että osa lapsista vastaili hyvin vähäsanaisesti. Tarkoituksena ajankohdan valinnassa oli kuitenkin se, etteivät lasten haastattelut aseta lapsia eriarvoiseen asemaan päivän toimintaan osallistumisen kannalta. Lisäksi haastatteluiden sijoittuminen vapaan toiminnan aikaan vaikutti myös mahdollisesti siihen, että lapsen oli helpompi tehdä vapaa valinta haastatteluun osallistumisesta, ilman kokemusta siitä, että päiväohjelma velvoittaisi osallistumaan.

Tehtäväpolulla olevassa lapsen valinta -rastissa lapset saivat valita vaihtoehtoista mieluisen leikin leikittäväksi vanhemman kanssa. Vaihtoehdot oli kehitelty lasten ehdotusten pohjalta. Hauskaa oli huomata, miten lapset sisäistivät rastin idean ja halutessaan keksivät itse vaihtoehtojen lisäksi mielekkäitä leikkejä ja sääntöjä vanhemmilleen, kuten banaanihippaleikki. Osassa leikeistä lapset käyttivät tilaa luovasti, kuten pienessä liukumäessä seikkailu vanhempien kanssa.

Lasten palautteiden vastausprosentti jäi vain noin puoleen, vaikka jokaisella rastilla oli selkeä ohjeistus palautteen antoon. Lisäksi osa palautteista oli jätetty ilman perusteluja. Tähän on mahdollisesti vaikuttanut perheiltapäivä-tapahtuman myöhäinen ajankohta ja väsymys. Sekä vanhemmilla että lapsilla oli takana jo täysi päivä, ja vanhemmilla tähän päälle vielä perheiltapäivän vanhempien osuus. Lapset taas olivat jännityksellä odottaneet vanhempiaan ja perheiltapäivän tehtävärata-osuuden alkua pihalla. Palautepostilaatikkoihin jätetyt palautteet vastasivat kuitenkin havaintojen antamaa kuvaa lapsille ja aikuisille mieluisesta yhteisestä tekemisestä. Vaikka havaittavissa oli erityisesti satu-rastin osalta keskittymiskyvyn herpaantumista, oli muuten yleinen ilmapiiri iloinen. Havaintojen ja saadun palautteen pohjalta myös satu-rastin tarinaa lyhennettiin.

Myös havainnointimateriaalia syntyi niukasti. Tämä johtui siitä että tehtäväpolulle oli aikaa varattu vain puolisen tuntia ja kaikilla tehtävärasteilla tapahtui samanaikaisesti. Jouduin siis jakamaan havainnoidessani huomiota kolmelle eri rastille, jotta sain tasaisesti havaintoja. Enemmän materiaalia olisi voinut tulla, jos havainnoijia olisi ollut useampi minun lisäkseni, tai jos kaikki olisivat olleet samanaikaisesti kullakin rastilla. Havainnot kuitenkin vahvistivat sen, mitä lasten palautteiden pohjalta oli arvattavissa, kuten sen, että satu-rastin tarina oli hie-man liian pitkä suhteessa lasten kärsivällisyyteen ja aikatauluun. Havainnot siis palvelivat kuitenkin tarkoitustaan.

Lasten osallisuuden toteutumista voidaan arvioida pohtimalla mille osallisuuden tasolle hankkeessa ylettiin. Hanke itsessään oli asiantuntija- ja aikuisjohtoinen, eikä ollut varsinaisesti lähtöisin lapsilta. Lasten mielipiteet ja ideat haluttiin kuitenkin saada pohjaksi perhepolun rasteille, ja lapsia haastatellessa pyrin informoimaan lasta mahdollisimman tarkasti siitä, mihin lasten ideat olivat tulossa. Lapsen ilmaisumahdollisuuksien lisäämiseksi tarjosin mahdollisuutta lapsille piirtää ehdotuksensa.

Osallisuuden toteutumisen kannalta haastatteluiden heikkoutena oli haastatteluiden määrän rajallisuus yhdistettynä aikatauluun. Osallisuus kehittämiseen ei siis koskettanut kovin montaa lasta, joskin mahdollisuutta tarjottiin selvästi use-

ammalle. Pyrimme mahdollistamaan myös muiden osallisuutta perheiltapäivän rastipolun palauteosuudessa. Tällöin myös ne lapset, jotka eivät itse halunneet tulla yksilöhaastatteluun, saivat mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä perusteluineen palautteessa. Tämän palautteen pohjalta kehitettiin perhepolku-tehtäväradan tehtäviä paremmiksi.

Lasten mielipiteitä ei siis ollut tarkoitus vain kartoittaa ja kuulla, vaan ne olivat pohjana myöhemmälle kehittämiselle pilotin eri vaiheissa. Peilaten luvussa 2.3. esittelemääni Shierin osallisuuden asteikkoon, ylsin opinnäytetyössäni osallisuuden tasolle 3, Shierin mainitsemaan minimitasoon. Lasten äänet haluttiin kuulla ja muodostettiin tarvittavat käytännöt, jotta lasten ääni ja näkemykset tulevat esille hankkeessa. Lisäksi ei vain kartoitettu vaan myös otettiin lasten näkökulmat huomioon suunnitellusti kehittämistyössä. Lapset eivät kuitenkaan varsinaisesti olleet mukana päätöksenteossa, kun valittiin tehtäviä perhepolulle, joten neljännelle tasolle emme Shierin luokituksessa yltäneet Perhepolun kehittämistyössä.

Perhepolku kuitenkin toimintamallina pyrkii luomaan lapsen osallisuutta edistäviä käytänteitä. Perhepolulla järjestettiin lopuksi lasten ja aikuisten yhteinen retkisuunnitelma, johon kerättiin päiväkotiryhmissä lasten ehdotuksia. Perheiltapäivän päätteeksi lapset ja aikuiset äänestivät yhdessä lasten ja aikuisten ehdotusten pohjalta mieluisimman yhteisen tekemisen. Tässä tehtävässä käytäntönä on ottaa lapset mukaan päätöksentekoon, Shierin neljännen tason mukaisesti.

Noudatin opinnäytetyötä tehdessäni hyvää tieteellistä käytäntöä jonka ensimmäisenä periaatteena on toteuttaa rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimuksen eri vaiheissa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012. 6. 7). Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa se, että prosessia arvioidaan vertais-taholta, ja että raportissa kuvataan selkeästi tutkimusta. (Tuomi & Sarajärvi 2018) Olen opinnäytetyössäni pyrkinyt kuvaamaan tutkimuksen eri vaiheet ja menetelmät mahdollisimman selkeästi. Lisäksi opinnäytetyötäni on arvioitu ja kommentoitu useassa eri vaiheessa.

8.3 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöni prosessi on ollut antoisa ja mielenkiintoinen. Sain olla Perhepolku-pilottihankkeessa mukana suunnittelussa ja toteutuksessa paljon laajemmin kuin pelkän oman opinnäytteeni rajoissa, päiväkodin työntekijän roolissa. Koin antoisaksi sen, että sain tehdä opinnäytteeni osana isompaa ajankohtaista kehitystyötä.

Lasten haastattelusta opin huomattavasti teorian ja kokemuksen kautta opinnäytetyötä tehdessäni. Haastatteluvastauksissa näkyi lasten persoonalliset erot ja yksilöllisyys, mikä on tärkeä muistutus lasten kanssa työtä tehdessä. Palkitsevaa haastattellessa oli, kun alussa hieman varautuneempi lapsi vapautui ja uskalsi tai osasi vastata kysymyksiin hetken keskusteltuamme. Lapsen tasolle pääsemisen koin todella tärkeäksi lapsia haastatellessa. Haastattelun ja lapsen kuuntelemisen merkityksen huomasin hyvin jälkikäteen, kun haastattelujen jälkeen haastattelemani lapset tervehtivät kohdatessamme tuttavallisesti.

Lasten osallisuuden mahdollistaminen hankkeessa näkyi tehtäväpolulla. Lapset pitivät tehtävistä ja loistivat pääosassa varsinkin Lapsen valinta -tehtävässä. Vaikka osallisuus oli jo ennestään tuttu ja henkilökohtaisesti työlleni tärkeä lähtökohta, koen että ymmärrän lasten osallisuuden laajuuden ja merkityksen paremmin nyt opinnäytetyön tehtyäni. Lasten osallisuuden tuomat hyödyt olivat selkeästi nähtävillä projektissa sekä kehittämisen näkökulmasta että toteutuksessa.

Tulevana ammattilaisena haluan luoda työyhteisöissäni lasten osallisuutta edistäviä käytäntöjä. Esimerkiksi varhaiskasvatuksessa opettajan suunnittelutyötä tehdessä on hyvä kysyä lapsilta heidän ideoitaan ja toiveitaan. Lasten toiveista voi jatkokysymysten ja keskustelun avulla muodostua loistavia suunnitelmia toiminnalle, jolloin sekä aloite, että suunnitelma tulevat lapsilta. Tällöin opettajan vastuulle jää lasten suunnitelman toteutumisen mahdollistaminen. Sosionomina haluan pysähtyä kohtaamaan ja kuuntelemaan lasta tämän tasolla, mikä mah-

dollistaa paremman yhteyden luomisen lapseen. Varsinkin tilanteissa, joissa kohtaan ja keskustelen lasten kanssa, haluan luoda lasta arvostavan ilmapiirin ja huomioida lasten persoonalliset erot.

LÄHTEET

- Aaltonen R., Lehtinen T., Leppänen K., Peltonen T., Tarvo M., Tuunainen P., Viherä-Toivonen A. 2008. Havainnointi ja pedagoginen tuki 3-5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa. Saatavilla 28.2.2019: http://www.socca.fi/files/486/Havainnointi_pedagoginen_tuki_varhaiskasvatuksessa_2008.pdf
- Aarnos, E. 2018. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus
- Abenavoli, R.M., Bierman, K.L. & Morris, P.A. 2017. Parent Engagement Practices Improve Outcomes for Preschool Children. Edna Bennett Pierce Prevention Research Center, Pennsylvania State University. saatavilla 20.2.2019: https://www.peopleservingpeople.org/wp-content/uploads/2017/02/Parent_Engagement_Preschool_Outcomes.pdf
- Alasuutari M. & Karila K. 2014. Päivähoito ja varhaiskasvatus lasten silmin: Raportti varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevalle työryhmän tueksi. Teoksessa Vaikuta varhaiskasvatukseen Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia. 63. 87. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavilla: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75257/tr13.pdf>
- Arola, M., Lindman, M. & Nieminen, S. 2018. Loppuraportti. LAPE Uusimaa - yhdessä olemme enemmän. saatavilla 17.2.2019: <https://www.lapeuusimaa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2018/12/2018-12-12-Loppuraportti-LAPE-Uusimaa.pdf>
- Eskola, J. 2018. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus

- Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R. & Siimes, U. 2016. Lapsen oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Helavirta S. 2007 Lasten tutkimushaastattelu: metodologista hermistymistä, joustoa ja tasapainottelua. Yhteiskuntapolitiikka-YP 72 (2007) : 6, 629. 640. saatavilla 13.10.2019:
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101030/helavirta.pdf?sequence=1>
- Häggman-Laitila, A. 2013a. Lapsi eri ikävuosina. 3-vuotias. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. Saatavilla 27.10.2019:
<https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/04174314/Lapsi-eri-ik%C3%A4kausina-3-v.pdf>
- Häggman-Laitila, A. 2013b. Lapsi eri ikävuosina. 4-vuotias. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. Saatavilla 27.10.2019:
<https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/04174316/Lapsi-eri-ik%C3%A4kausina-4-v.pdf>
- Häggman-Laitila, A. 2013c. Lapsi eri ikävuosina. 5-vuotias. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. Saatavilla 27.10.2019:
<https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/04174318/Lapsi-eri-ik%C3%A4kausina-5-v.pdf>
- Karstad, S. B., Wichstrøm, L., Reinfjell, T., Belsky, J. & Berg-Nielsen, T. S. 2015. What enhances the development of emotion understanding in young children? A longitudinal study of interpersonal predictors. British Journal of Developmental Psychology (2015), 33, 340. 354. Saatavilla: <https://search.ebscohost.com/>
- Koivula, M. & Laakso, M.-L. 2017. Lapsen varhainen kehitys kommunikaation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmista. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Tampere: Vastapaino.
- Kuronen, M. 2003. Eronnut perhe?. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. 103. 120.
- L 13.4.2007/417 Lastensuojelulaki. Saatavilla:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L7P34>

L 1301/2014 Sosiaalihuoltolaki. Saatavilla:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp445863008>

L 540/2018 Varhaiskasvatuslaki. Saatavilla:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Laakso, A. 2017. Varhaiskasvatuksen merkityksiä Diskurssianalyttinen tutkimus subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamista koskevasta poliittisesta keskustelusta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Saatavilla 24.11.2019:

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/101689/GRADU-1498652527.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

LAPE Uusimaa. ketterät kokeilut. Saatavilla 18.2.2019:

<https://www.lapeuusimaa.fi/ketterat-kokeilut/vanhemmuuden-ja-parisuhteen-tuen-vahvistaminen/>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Varhaiskasvatus. Saatavilla 27.10.2019:

<https://minedu.fi/varhaiskasvatus>

Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saatavilla 18.2.2019:

https://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Perhepolku. Saatavilla 25.11.2019: <https://perhepolku.fi/>

Perhepolku. Tutkimus. Saatavilla 27.10.2019: <https://perhepolku.fi/tutkimus/>

Riesman, D., Glazer, N. & Denney, R. 1989 . The Lonely Crowd. Yale University Press. Saatavilla 26.10.2019:

https://is.muni.cz/el/1423/jaro2016/SOC757/um/61816962/Riesman_Lonely-Crowd.pdf

Roos, P. & Rutanen, N. 2014. Metodologisia haasteita ja kysymyksiä lasten tutkimushaastattelussa. Journal of Early Childhood Education Research Vol. 3, No. 2, 2014, 27. 47. Saatavilla 27.10.2019:

<https://jecer.org/wp-content/uploads/2014/10/Roos-Rutanen-issue3-2.pdf>

S 60/1991 Yleissopimus lapsen oikeuksista. Saatavilla:

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/1991060_2

- Shier, H. 2001. Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. *Children & Society* Volume 15 (2001). 107. 117. Saatavilla: <https://search.ebscohost.com/>
- Sihvonen, E. 2016. Huoli kadonneesta vanhemmuudesta 2000-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa: lasten kasvatusta ja vastuullinen vanhemmuus. *Kasvatus & Aika* 10(5) 2016, 72. 86. Saatavilla 24.11.2019: http://www.kasvatus-ja-aika.fi/dokumentit/a5_sihvonen_1403160953.pdf
- STM. Kasvatus ja perheneuvonta. Saatavilla 27.10.2019: <https://stm.fi/kasvatus-perheneuvonta>
- STM. Neuvolat. Saatavilla 27.10.2019: <https://stm.fi/neuvolat>
- STM. Palvelut perheille. Saatavilla: 27.10.2019: <https://stm.fi/palvelut-perheille>
- THL. Lastenneuvolakäsikirja. Vanhemmuuden roolit. Saatavilla 27.10.2019: <https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tietopaketti/monimuotoiset-perheet/uusperhe/vanhemmuuden-roolit>
- Tuomi, J & Sarajärvi A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Saatavilla 24.11.2019: <https://www.storytel.com/fi/fi/>
- Turja, L. 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Turja, L. & Vuorisalo, M. 2017. Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennainen (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Tampere: Vastapaino.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. Saatavilla 3.3.2019: <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa. Saatavilla 27.10.2019: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Uljás, T. 2018. Vanhemmuusvalmennus. Saatavilla 16.2.2019: <https://www.lapeuusimaa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2018/08/Uljas-Vanhemmuusvalmennus-2018.pdf>

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 1999. Vanhemmuuden roolikartta.

Saatavilla 28.2.2019: <http://www.vslk.fi/index.php?id=19>

Vilkkä, H. 2018. Havainnot ja havainnointimenetelmät tutkimuksessa. Teoksessa R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus

Väestöliitto. Vanhemmuuden hoitaminen yhdessä. Saatavilla 27.10.2019:

https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/uusperheen-parisuhde/5-vanhemmuuden-hoitaminen-yhdessa/

Väri, V.-M. 2000. Hyvä kasvatusta - Kasvatusta hyvään. Tampere: Tampere University Press. Saatavilla 26.10.2019:

https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/101122/varri_hyva_kasvatusta_kasvatusta_hyvaan.pdf?sequence=1&isAllowed=y

LIITE 1 Ilmoittautumislomake

Tervetuloa - ryhmän Perheiltapäivään

Perheiltapäivä järjestetään klo 15.30-17.00 - päiväkodilla. Perheiltapäivä on osa valtakunnallisesti kehitettävää toimintamallia ja sen tavoitteena on tukea lapsen hyvinvointia ja perheen sisäistä vuorovaikutusta sekä vahvistaa päiväkotiryhmän lasten ja vanhempien välistä yhteistyötä.

Perheiltapäivässä vanhemmat saavat tietoa leikki-ikäisen (3-5v.) kehityksen sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemisesta sekä mahdollisuuden keskustella ja tutustua päiväkotiryhmän vanhempien kanssa. Lastenhoito järjestyy lapsen omassa ryhmässä. Tämän jälkeen vanhemmat pääsevät yhdessä lapsensa kanssa kiertämään päiväkotiin suunnitellun tehtäväpolun. **Toivomme, että jokaisesta perheestä pääsee paikalle ainakin toinen vanhempi, mieluiten molemmat.** Mikäli kumpikaan perheen vanhemmista ei pääse perheiltapäivään, lapsen seuraksi voi pyytää myös mummia, kummia tai muuta tärkeää aikuista.

Huhtikuussa toteutetaan osana opinnäytetyötä (YAMK) vapaaehtoiset ryhmähaastattelut vanhempien ja työntekijöiden kokemuksista perheiltapäivästä. Lasten toiveita ja kokemuksia vanhemmuudesta sekä perheiltapäivästä kuullaan myös toisessa opinnäytetyössä (Mia Heinonen, AMK).

Ilmoittautukaa - mennessä jättämällä lomakkeen alaosa lapsenne ryhmään.

Lämpimästi tervetuloa Perheiltapäivään!

Lisätietoja:

Päiväkodin johtaja

Meiltä osallistuu Perheiltapäivään klo 15.30-17.00

Lapsen nimi _____

Osallistuvan aikuisen nimi _____

Osallistuvan aikuisen nimi _____

Lupa lapsen haastatteluun

___ Kyllä, lastani saa haastatella osana Mia Heinosen opinnäytetyötä ja vastauksia saa hyödyntää **nimettömänä** pilotin jatkokehitystyössä (esim. materiaalit, koulutukset).

___ Ei, lastani ei saa haastatella.

Vanhemman allekirjoitus _____

Vanhemman allekirjoitus _____

LIITE 2 Haastattelurunko

- Millainen perhe sinulla on?
- Mikä äidissä/isässä on ihaninta (/parasta)?
- Mikä on kaikista hauskinta, mitä olette tehneet yhdessä perheen kanssa?
- Mikä saa sinut kiukustumaan/harmistumaan (äidille/isälle)?
- Mitä silloin teet (kun kiukustut/harmistut)?
- Miten haluaisit, että äiti/isä toimisi/lohduttaisi kun kiukustut/sinua harmittaa?
- Mistä tiedät, että äiti/isä rakastaa sinua, miten itse kerrot että rakastat?
- Mitä tykkäät tehdä yhdessä äidin/isän kanssa kotona?
- Mitä haluaisit tehdä yhdessä äidin/isän kanssa päiväkodin pihalla järjestettävällä tehtäväpolulla? Saat piirtää sen paperille.

LIITE 3 Palaute-emojit

